

ULOGA ŠPEDITERA U PRIJEVOZU ROBE - LUČKA ŠPEDIICIJA THE ROLE OF FORWARDING AGENT IN GOOD'S TRANSPORTATION FORWARDING SERVICES IN PORTS

UDK 656.9+347.732
Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

Sažetak

U radu je obrađena uloga špeditera u ostvarivanju prijevozne usluge s posebnim osvrtom na njegovu ulogu u prijevozu robe morem. Posebno je obrađen ugovor o špediciji s naglaskom na njegove bitne elemente, način zaključivanja ugovora, obveze, prava i odgovornosti špeditera, njegova procesna legitimacija te prestanak ugovora. Isto tako obrađene su vrste špedicije s aspekta teritorijalnog djelokruga poslovanja te prema osnovnim obilježjima poslovanja. Posebni naglasak dan je na poslovanje lučke odnosno pomorske špedicije s obzirom na njeno značenje u međunarodnoj špediciji.

Ključne riječi: međunarodna špedicija, nacionalna špedicija, lučka (pomorska) špedicija, špediter

Summary

In the paper, there has been analysed the role of the forwarding agent in the realization of the service of transportation with special attention to its role in seaborne trade. The contract about forwarding service has been described with the emphasis on its essential elements, the way of signing the contract, commitments, rights and responsibilities of the forwarder, its legitimation process and cease of contract. At the same time, the types of forwarding services have been analysed from the point of view of territorial area and basic features of management. Special attention has been paid to port management i. e. marine forwarding services related to its role in the international forwarding services.

Key words: international forwarding, national forwarding, port (marine) forwarding, forwarding agent

Povijesno promatrano djelatnost špeditera pojavljuje se već u trinaestom stoljeću, međutim, ti poslovi su se tada sastojali uglavnom u organizaciji prijevoza robe i njezinu predavanju na određestima primatelja, naravno, uz primateljev potpis potvrde o primitku robe. Kasnije, naglim razvojem pomorske plovidbe odnosno kad je ekonomski razvoj u svijetu dostigao takav stupanj da je iziskivao postojanje posebne osobe na kopnu za obavljanje poslova koji su bili nužni za pronalaženje tereta i otpremu istog te ostalih poslova vezanih za pomorsku plovidbu, uloga špeditera postaje sve značajnija u organizaciji brzog i sigurnog otpremanja robe, odnosno njenog dopremanja na odredište.

Za razliku od pomorskog agenta čija je djelatnost ograničena uglavnom na jednu luku i koji redovito radi za brodarku a samo iznimno za vlasnika tereta, špediter u svom poslovanju uvijek nastupa za vlasnika odnosno ovlaštenika tereta. Njegov posao nije ograničen na jednu luku. Naprotiv, špediterova obveza sastoji se u organiziranju dopreme tereta na odredište koje se u pravilu ne nalazi u njegovom sjedištu već je otprema odnosno doprema tog tereta povezana s velikim brojem osoba koje se nalaze na različitim mjestima i koji su međusobno udaljeni.

Špediterova obveza sastoji se u tome da osigura odnosno omogućiti brzo i sigurno dovođenje robe na odredište. Špediter je osoba koja se obrtimice bavi poslovima otpreme, tj. organiziranja transporta robe a samo iznimno i s prijevozom robe; u tom slučaju nastupa u ulozi vozara a ne špeditera.¹

Pored ugovora o prijevozu špediter je obavezan zaključiti i ostale potrebne ugovore te obaviti i ostale uobičajene poslove i radnje koje su potrebne za obavljanje otpreme određene robe (ugovor o uskladištenju, ugovor o slagačkom poslu i dr.).

Dr. sc. Branka Milošević, doc.
Veleučilište u Dubrovniku

¹ Vidi bliže u tome u: B. Jakaša, Plovidbeno pravo, Zagreb, 1979., str. 151-152.

Svakako, špediter će pojedine poslove u granicama otpreme robe (umjesto da zaključi ugovor s drugom osobom) obaviti samostalno ukoliko se za to ukaže potreba.

U slučaju potrebe špediter može određeni posao oko otpreme robe ustupiti i drugom špediteru. Ukoliko je špediter povjerio otpremu robe drugom špediteru u toku cijelog puta onda se taj špediter pojavljuje u svojstvu podšpeditera, Međutim, ukoliko je otprema robe povjerena drugom špediteru samo na jednom dijelu puta onda se u tom slučaju ovaj špediter pojavljuje kao međušpediter. Ovdje treba naglasiti da podšpediter i međušpediter mogu nastupati u vlastito ime ili u ime špeditera koji im je povjerio otpremu robe, ovisno o njihovom ugovoru. Bez suglasnosti nalogodavatelja ovi špediteri ne mogu nastupati u njegovo ime.

Pravni položaj špedicije u Republici Hrvatskoj temelji se na tri osnovna pravna izvora tj. na Zakonu o obveznim odnosima, Zakonu o vanjskotrovinском poslovanju i na Općim uvjetima poslovanja međunarodnih otpremnika Hrvatske.

Govoreći o statusu špeditera u Hrvatskoj treba reći da špediter poslove obavlja u svoje ime i za račun nalogodavatelja. Međutim, Zakon o obveznim odnosima člankom 827 predviđa i mogućnost sklapanja ugovora o prijevozu i poduzimanju drugih pravnih radnji u ime i za račun nalogodavatelja ukoliko je takva mogućnost ugovorom predviđena.

Prema odredbi članka 2 Općih uvjeta poslovanja međunarodnih otpremnika Hrvatske špediter je organizator otpreme i dopreme stvari svim prijevoznim sredstvima i na svim prijevoznim putovima. Ugovorom o špediciji obvezuje se špediter, radi prometa određene stvari, sklapati u svoje ime i za račun nalogodavatelja, u ime i za račun nalogodavatelja, odnosno u svoje ime i za svoj račun, ugovor o prijevozu i druge ugovore potrebne za izvršenje prijevoza te da obavlja i ostale uobičajene poslove i radnje, a nalogodavatelj se obvezuje isplatiti mu određenu naknadu.

U postupku carinjenja stvari špediter nastupa u ime i za račun nalogodavatelja, a isto tako i kod preuzimanja robe od vozara, kad za to dobije nalog od nalogodavatelja da robu preuzme u njegovo ime; također nastupa u ime nalogodavatelja kad obavlja već zaključeni posao.

Kad špediter nastupa u vlastito ime, a to je najčešći slučaj, on ima aktivnu i pasivnu legitimaciju iz poslova koje je sklopio. Kad špediter nastupa u ime nalogodavatelja, tad nema ni aktivne ni pasivne legitimacije.

Špediter osigurava stvari po izričitoj dispoziciji u svezi sa svakom pojedinom otpremom tako da osiguranjem jedne pošiljke ne nastaje obveza špeditera da osigurava sve kasnije pošiljke nalogodavatelja.

Opći uvjeti poslovanja međunarodnih otpremnika Hrvatske primjenjuju se na sve poslove špedicije, osim ako su ugovorne strane izričito isključile njihovu primjenu.

Treba naglasiti da otpremu i dopremu stvari, kao i poslove vezane s tim, špediter obavlja na temelju naloga odnosno dispozicije nalogodavatelja. Svakako, nalog odnosno dispozicija treba sadržavati sve potrebne podatke koji omogućuju ispravno i pravodobno ispunjenje naloga. Ovdje treba napomenuti da je nalogodavatelj dužan obavijestiti špeditera o svojstvima stvari kojima može biti ugrožena sigurnost osoba ili dobara odnosno kojima može biti nanesena šteta. Isto tako nalogodavatelj je dužan, u trenutku predaje stvari radi otpreme, obavijestiti špeditera kada se u pošiljci nalaze dragocjenosti, papiri ili druge skupocjene stvari, navodeći njihovu vrijednost.

Nalog odnosno dispozicija u pravilu se daje pismeno. Nalog dan usmeno, telefonom, brzojavom ili teleksom, u pravilu, treba biti pismeno potvrđen istog, a najkasnije idućeg dana. Ako nalog nije naknadno pismeno potvrđen, špediter ne odgovara za štetne posljedice.

Nalogodavatelj snosi sve posljedice nastale zbog pogrešne, nepotpune, nejasne, proturječne i prekasno dane dispozicije. Međutim špediter je dužan tražiti od nalogodavatelja potrebna objašnjenja ukoliko je nalog očito nepotpun, nejasan ili proturječan, a ukoliko iz opravdanih razloga ne može pribaviti potrebno objašnjenje, a slučaj ne trpi odgađanje, špediter je dužan postupiti kao dobar privrednik štiteći interese nalogodavatelja i o tome ga odmah obavijestiti.

Nalogodavatelj je dužan također pravodobno predati špediteru sve dokumente potrebne za izvršenje dispozicije; u protivnom sve posljedice koje proizidu zbog nepravodobne predaje dokumenata snosi nalogodavatelj.

U slučaju izmjene dispozicije, špediter će u granicama svoje mogućnosti postupiti po izmijenjenoj dispoziciji u tom slučaju, međutim, bez odgovornosti za posljedice izazvane izmjenom dispozicije. Ukoliko nalogodavatelj povuče danu dispoziciju dužan je špediteru isplatiti naknadu za već učinjene usluge kao i naknadu za prouzročene troškove.

Odnos špeditera i nalogodavca temelji se na ugovoru o špediciji. Naime, ugovor o špediciji je dvostrano obvezni ugovor privrednog prava na temelju kojega se špediter obvezuje da će nalogodavatelju obaviti jedan ili više špediterskih poslova, a nalogodavatelj se obvezuje da će špediteru platiti određenu naknadu za izvršene usluge, proviziju i naknadu troškova.²

Ugovor o špediciji može biti okvirni ili pojedinačni. Ugovor na određeno vrijeme, ili za veći broj pojedinačnih otprema, smatra se okvirnim ugovorom, a kada se ugovor odnosi na pojedinu otpremu, smatra se pojedinačnim ugovorom.

Ugovor o špediciji zaključen je kad su se špediter i nalogodavatelj suglasili o bitnim elementima ugovora.

² Vidi o tome: R. Zelenika, Međunarodna špedicija, Ekonomski fakultet, Rijeka, 1996., str. 348

Bitni elementi ugovora o špediciji su: predmet i cijena špeditorske usluge. Predmet ugovora o špediciji predstavljaju špeditorski poslovi koje špediter obavlja tijekom organiziranja prijevoza odnosno otpreme i dopreme nalogodavateljeve robe, koristeći tom prilikom i usluge trećih osoba. Glede cijene špeditorskih usluga Zakon o obveznim odnosima (članak 839) određuje da je nalogodavatelj dužan isplatiti špediteru naknadu prema ugovoru, a ako naknada nije ugovorena, onda naknadu određenu tarifom ili nekim drugim općim aktom špeditera, a ako ovoga nema, naknadu određuje sud.

Opći uvjeti poslovanja međunarodnih otpremnika Hrvatske (članak 37) također određuju da špediter ima pravo na naknadu za svoje usluge kao i naknadu svojih troškova, s tim da se ista utvrđuje tarifom ili posebnim ugovorom a ako to nije učinjeno, visinu naknade može odrediti sud.

Za usluge izvršene stranom nalogodavatelju špediter ima pravo na naknadu za svoje usluge i naknadu svojih troškova u valuti zemlje u kojoj nalogodavatelj ima svoje sjedište ili, po sporazumu, u nekoj drugoj valuti.

Treba naglasiti da nalogodavatelj ostaje u obvezi prema špediteru i kad ga uputi da svoja potraživanja naplati od trećih osoba.³

Ostali bitni elementi ugovora o špediciji su: naziv tvrtke špeditera, naziv tvrtke nalogodavatelja, količina odnosno težina i vrsta robe, trgovački naziv robe na hrvatskom i odgovarajućem stranom jeziku, vrijednost robe, uvjeti isporuke, uvjeti plaćanja, način prijevoza, rok isporuke, osiguranje, preuzimanje robe, poslovi u carinskom postupku kao i plaćanje carine, zemlja isporuke, luka ukrcaja odnosno iskrcaja, pošiljatelj i primatelj robe (adrese), inozemni prodavatelj i inozemni kupac za robu u uvozu odnosno izvozu, naziv i nadležnost suda ili arbitraže u slučaju rješavanja sporova. Isto tako kao bitni element ugovora je i ugovorena primjena općih uvjeta poslovanja međunarodnih otpremnika Hrvatske.

Ugovor o špediciji pored bitnih elemenata sadrži i više nebitnih elemenata. Ti elementi, međutim, ne utječu na valjanost ugovora o špediciji, pa bez njih ugovor može biti pravno valjan.

Ugovorne stranke ugovora o špediciji su: špediter i nalogodavatelj. Prema hrvatskom pravu špediter može biti pravna ili fizička osoba, koja je registrirana za obavljanje špeditorske djelatnosti, dok nalogodavatelj može biti bilo koja pravna ili fizička osoba, koja se koristi u obavljanju svoje djelatnosti uslugama špeditera.

Prema hrvatskom pravu za ugovor o špediciji nije propisana pismena forma pa se može smatrati neformalnim. Imajući, međutim, u vidu opće uvjete poslovanja međunarodnih otpremnika Hrvatske, koji u članku 10 određuju da se nalog u pravilu daje pismeno te da nalog dan usmeno, telefonom,

telegramom ili teleksom, u pravilu, treba biti pismeno potvrđen istog a najkasnije idućeg radnog dana, dok u protivnom, špediter ne odgovara za štetne posljedice, možemo reći da se ugovor o špediciji može smatrati formalnim, tj. da se treba zaključiti u pismenoj formi. Činjenica je da nalazi nalogodavatelja redovito sadrže sve bitne elemente ugovora o špediciji pa samim tim, ukoliko takve naloge špediter prihvati, može se smatrati da je sklopljen ugovor o špediciji. Danas, u praksi, postoje posebni obrasci dispozicija koji u sebi sadrže relevantne elemente ugovora o špediciji, a koje nalogodavatelji dostavljaju špediterima kao svoje ponude za organiziranje otpreme ili dopreme svojih pošiljki. Kako smo već rekli, prihvaćanjem tih ponuda smatra se da je ugovor o špediciji zaključen.

Opći uvjeti poslovanja međunarodnih otpremnika Hrvatske u pravilu su sastavni dio ugovora o špediciji, te je normalno očekivati da se dispozicije nalogodavatelja daju u pismenoj formi, jer se tako na jasan i korektan način stvara odnos između špeditera i nalogodavatelja, pa se samim tim postiže kvalitetna osnova za korektnu otpremu i dopremu robe.

Imajući u vidu da se ugovor o špediciji smatra zaključenim kada su se špediter i nalogodavatelj suglasili o bitnim elementima ugovora, danas se u praksi ugovor o špediciji pored pismene forme sve češće zaključuje telefonom, telegramom, teleprinterom i telefaksom. Ovakav način ugovaranja u praksi se sve više upotrebljava jer je pogodan za odnose među strankama i omogućuje brzo i djelotvorno sklapanje svih pravnih poslova u vezi s ugovorom o špediciji. Treba naglasiti da se u posljednje vrijeme za zaključivanje ugovora o špediciji uglavnom upotrebljava telefaks zbog brzine komuniciranja. Zaključivanje ugovora o špediciji putem telefaksa, a imajući u vidu njegove tehničke karakteristike, može se smatrati kao zaključivanje ugovora pismenim putem za razliku od telefona, brojčava i teleprinterova za koje je, kako smo već rekli, potrebna pismena potvrda kako bi se izbjegle štetne posljedice koje bi mogle nastati uslijed nedovoljno jasne poruke.

Pored već navedenih načina sklapanja ugovora o špediciji ugovor se može zaključiti i preko punomoćnika, pristupanjem (adhezijom) kao i prešutnim zaključivanjem.⁴

Glede izmjene i dopune ugovora o špediciji treba naglasiti da je nalogodavatelj ovlašten odnosno da ima neograničeno pravo izmjene i dopune ugovora o špediciji s tim što te izmjene i dopune mora učiniti pravodobno. Špediter je dužan postupiti prema izmijenjenoj dispoziciji ukoliko ima za to mogućnosti, posljedice izazvane izmjenama dispozicije snosi nalogodavatelj pa u tim slučajevima nalogodavatelj snosi sve troškove i rizik, međutim špediter je primjenjujući izmijenjenu dispoziciju dužan postupiti

³ Carić S. i dr., Saobraćajno pravo, Beograd, 1979., str. 535

⁴ Vidi o tome bliže: R. Zelenika, Međunarodna špedicija, Ekonomski fakultet, Rijeka, 1996., str. 352.-359.

s pažnjom dobrog privrednika i na taj način zaštititi interese nalagodavatelja.⁵

Glede prestanka ugovora Zakon o obveznim odnosima omogućuje nalagodavatelju da može odustati od ugovora po svojoj volji, ali je u tom slučaju dužan naknaditi špediteru sve troškove što ih je dotle imao i isplatiti mu razmjernan dio naknade za dotadašnji rad.⁶ Naravno, u tom slučaju nalagodavatelj će snositi i ostale ekonomske posljedice koje nastanu uslijed primjene nalagodavateljevog naloga o prestanku zaključenog ugovora. Isto tako, ukoliko špediter otkáže već zaključeni ugovor odnosno izvršenje nalagodavateljeve dispozicije, odgovara za nastalu štetu ako je šteta nastala njegovom krivicom. Pored gore navedenih slučajeva ugovor o špediciji može prestati i zbog nemogućnosti izvršenja (viša sila ili zakonska nemogućnost) i stečajem nalagodavatelja ili špeditera.

Osnovna špediterova obveza je da postupa po dobivenom nalogu odnosno dispoziciji nalagodavatelja. Ako je nalog očito nepotpun, nejasan ili proturječan, špediter je dužan pravodobno tražiti od nalagodavatelja potrebna objašnjenja. Ako, međutim, prema okolnostima slučaja, ne može pribaviti potrebna objašnjenja, a slučaj ne trpi odgađanje, špediter je dužan postupiti kao dobar privrednik, štiteći interese nalagodavatelja, s tim da ga o tome odmah obavijesti. Inače, Zakon o obveznim odnosima (članak 832) obvezuje špeditera da u svakoj prilici postupi kako to zahtijevaju interesi nalagodavatelja i s pažnjom dobrog privrednika. Njegova obveza je da bez odgađanja obavijesti nalagodavatelja o oštećenju stvari, a također i o svim događanjima značajnim za njega, te da poduzme sve potrebne mjere radi očuvanja njegovih prava prema odgovornoj osobi.

Špediterova obveza sastoji se i u tome što je on dužan pored ostalih uputa držati se i uputa o pravcu puta, sredstvima i načinu prijevoza. Ako nalagodavatelj nije odredio ni pravac puta ni sredstvo, odnosno način prijevoza, špediter će to sam učiniti, vodeći pri tome računa da se maksimalno zaštite interesi nalagodavatelja.

Kod prijevoza stvari željeznicom, kad nalagodavatelj u svom nalogu nije označio uputnu stanicu, i ako špediter nije u mogućnosti pravodobno pribaviti od nalagodavatelja potrebna objašnjenja, špediter će pošiljku uputiti na onu postaju koja je najpovoljnija za nalagodavatelja. Špediterova obveza je također da u mjestu pretovara postupa savjesno i pažljivo, kako bi se pretovar obavio na najpovoljniji način.

Špediter je dužan, ukoliko kod prijama robe uoči nedostatke pakiranja, oštećenja ambalaže, oštećenja ili manjka sadržaja, na to odmah upozoriti nalagodavatelja. Špediterova je obveza obaviti i

carinske radnje i plaćanje carine kao i osigurati robu suglasno izričitoj dispoziciji nalagodavatelja u svezi sa svakom pojedinom otpremom, s tim da osiguranjem jedne pošiljke ne nastaje obveza špeditera da osigurava sve kasnije pošiljke svog nalagodavatelja.

U cilju što korektnijeg ugovora o špediciji, špediter je obvezan čuvati robu, birati treće osobe, zaključiti potrebne ugovore, obavještavati nalagodavatelja i čuvati njegove interese. Špediter je također obvezan polagati račun nalagodavatelju.⁷

Špediter ima pravo na naknadu za obavljene usluge suglasno ugovoru s nalagodavateljem. Ukoliko naknada nije određena ugovorom utvrđuje se tarifom ili nekim drugim općim aktom, a ako ovoga nema, naknadu određuje sud. Naravno, pravo na naknadu špediter ostvaruje nakon ispunjenja obveze iz ugovora o špediciji. Međutim, špediter može steći pravo na naknadu za svoje usluge i prije nego ispuni ugovorene obveze, ukoliko je neizvršenje uslijedilo zbog odustanka nalagodavatelja od ugovora. Naravno, u tom slučaju nalagodavatelj je obvezan naknaditi samo troškove koje je špediter imao do odustanka nalagodavatelja od ugovora kao i razmjernan dio naknade za dotadašnji rad. Pored prava na naknadu za obavljene usluge špediter ima pravo i na naknadu troškova učinjenih radi ispunjenja naloga o otpremanju stvari. Špediter će svoje usluge kao i naknadu troškova naplatiti shodno ugovoru s nalagodavateljem s tim, što u slučaju da je ugovorena naplata od primatelja stvari, špediter zadržava pravo tražiti isplatu naknade od nalagodavatelja ako mu je primatelj odbio isplatiti.

Špediterovo je pravo da ga nalagodavatelj obavijesti o osobinama stvari kojima može biti ugrožena sigurnost osoba ili dobara ili nanesena šteta. Isto tako nalagodavatelj je dužan obavijestiti špeditera kada se u pošiljci nalaze dragocjenosti, vrijednosni papiri ili druge skupocjene stvari, s tim što je ujedno obvezan priopćiti mu njihovu vrijednost u trenutku predaje za otpremu.

Odgovornost špeditera zasniva se na obvezi preuzetoj ugovorom o špediciji. Naime, ako špediter ne ispuni bilo koju obvezu iz ugovora o špediciji, ili pak zakasni s izvršenjem obveze, nalagodavatelj stječe pravo zahtijevati naknadu štete koju je zbog toga pretrpio. Špediter načelno odgovara na temelju pretpostavljene krivice. Špediter se može osloboditi odgovornosti ako dokaže da štetu nije prouzročio namjerno ili nepažnjom. Špediter ne odgovara za štetu nastalu zbog više sile ili svojstava same robe. Špediter ne odgovara ni za težinu, kubaturu, kvalitetu, sadržaj i vrijednost stvari. Međutim, špediter odgovara za broj komada, kao i za oznake koleta ako su one vidljive, ali ne odgovara za netočno obračunane vozarine i za carinske i druge javne pristojbe.

⁵ Vidi: A. Turina, Međunarodna špedicija, I. knjiga, str. 70.

⁶ Zakon o obveznim odnosima "Narodne Novine" Republike Hrvatske, broj 53 od 1991., članak 828.

⁷ Obveze špeditera regulirane su odredbama Zakona o obveznim odnosima i općim uvjetima poslovanja međunarodnih otpremnika Hrvatske

Kada je ugovorom o špediciji određena ukupna svota (kompletni forfaitni stav za sve faze otpremanja, odnosno prijevoza) za ispunjenje cjelokupnog naloga o otpremanju stvari, ona obuhvaća kompletnu naknadu za sve usluge, naknadu za prijevoz te naknadu svih ostalih troškova. U tom slučaju, špediter odgovara i za rad prijevoznika i drugih davalaca usluga sudionika u ispunjenju predmetnog ugovora. U ostalim slučajevima špediter odgovara samo za izbor prijevoznika i drugih osoba s kojima je o ispunjenju naloga sklopio ugovor, ali ne odgovara i za njihov rad, osim ako je tu odgovornost preuzeo ugovorom.

Špediter, koji ispunjenje cjelokupnog naloga povjeri drugom špediteru umjesto da ga sam obavi, odgovara za njegov rad. Međutim, ako nalog sadrži izričito ili prešutno ovlaštenje špediteru da povjeri ispunjenje naloga drugom špediteru ili ako je to očito u interesu nalogodavatelja, špediter odgovara samo za njegov izbor, osim ako je preuzeo odgovornost za njegov rad.⁸

Špediter ima pravo zaloga na stvarima predanim radi otpremanja i u svezi s otpremanjem sve dok ih drži ili dok ima u rukama ispravu pomoću koje može raspolagati njima, a sve u cilju osiguranja naplate svojih potraživanja nastalih u svezi s ugovorom o špediciji. Špediterovo založno pravo predstavlja zakonsko pravo špeditera a ne pravo iz ugovora o špediciji, pa se iz tog razloga ne može isključiti ugovorom o špediciji.

Špediter ima pravo zadržati stvari koje su mu povjerene za otpremu radi naplate svojih potraživanja. Špediter ima pravo retencije samo onda ako je nalogodavatelj vlasnik robe u trenutku nastanka tog prava. Prema tome špediter ne gubi to svoje pravo i ako je nalogodavatelj naknadno tu robu prodao.⁹

Kad su u dispoziciji nalogodavatelja stvari stavljene na raspolaganje trećoj osobi ili se trebaju predati trećoj osobi, špediter se može koristiti pravom zaloga za potraživanja prema trećim osobama samo ako je potraživanje u svezi sa stvarima koje špediter drži po navedenoj osnovi (članak 41 općih uvjeta poslovanja međunarodnih otpremnika Hrvatske).

Raznovrsnost i kompleksnost špediterskih poslova zahtijevaju specijalizaciju i u špediterskoj djelatnosti. S obzirom na to špeditersku djelatnost možemo podijeliti prema više kriterija. Osnovni odnosno glavni kriteriji za podjelu odnosno utvrđivanje vrste špedicija su teritorij djelovanja i obilježje njihovog rada.

Prema teritoriju djelovanja špedicija se dijeli na unutrašnju, tj. nacionalnu, čija se djelatnost obavlja unutar granice jedne države, i međunarodnu, čije se djelovanje obavlja u međunarodnom prometu.

Prema obilježjima rada špediciju dijelimo na a) lučku (pomorsku) koja se prvenstveno bavi otpremanjem robe morskim putem, b) kontinentalnu čiji je djelokrug rada organiziranje otpreme i dopreme robe kopnenim prijevoznim putovima i unutrašnjim vodama i c) graničnu, koja se praktički bavi carinjenjem robe i drugim poslovima koji su u svezi s prelaskom robe preko državne granice odnosno carinske crte.

Imajući u vidu da se oko tri četvrtine svjetske trgovine obavlja preko mora te da se more smatra najjeftinijim prometnim putem, kao i da se morem omogućava veći robni promet između pojedinih destinacija, može se zaključiti da lučka odnosno pomorska špedicija zauzima najznačajnije mjesto u međunarodnoj špediciji. Iz tog ćemo razloga u nastavku ovog izlaganja nešto više reći o lučkom odnosno pomorskom špediteru.¹⁰

Djelatnost lučkog špeditera pored organizacije otpreme, dopreme i prijevoza robe u prekomorskom prijevozu ogleda se i u specifičnostima prijevoza robe morem. Prijevoz morem predstavlja jednu od najsloženijih i najsloženijih prijevoznih grana. S obzirom na to, lučki se špediter u svom poslovanju susreće s raznovrsnim poslovima koje je dužan obaviti u svrhu pripreme za otpremu odnosno dopremu robe za prijevoz morskim putem.

Imajući u vidu da se kontinentalni, zračni i morski putovi međusobno dopunjuju i da su praktično gotovo svi usmjereni prema moru, uloga lučkog špeditera sve više dobiva na značenju.

Od poslova s kojima se lučki špediter susreće u svom poslovanju treba prvenstveno spomenuti uskladištenje robe, istovar, utovar i pretovar robe, sortiranje, pakiranje i slično, te stupanje u odnose s brodarima, slagačima, željeznicom, cestovnim prijevoznicima, javnim skladištima, osigurateljima, carinskim, sanitarnim, veterinarskim i drugim sudionicima u prometu, a sve u cilju koordiniranja rada svih sudionika u otpremi i dopremi robe, kako bi se na taj način smanjili troškovi na najmanju moguću mjeru.

Specifičnost i složenost špediterskih poslova u lučkom prometu zahtijevaju da lučki špediter mora dobro poznavati mogućnosti, uvjete, prava, obveze i odgovornosti svih sudionika koji stupaju u izravne i neizravne odnose u morskim lukama.¹¹

Imajući u vidu navedeno, možemo zaključiti da lučki špediter može bitno utjecati na obavljanje poslova svih sudionika u prometu robe morskim putem, pa se iz tog razloga može smatrati ključnim sudionikom u prijevozu robe morem.

Na kraju treba naglasiti da lučki špediter ima posebno značenje i u multimodalnom odnosno kombiniranom transportu (s obzirom na veliku važnost morske luke u tom transportu).

⁸ Vidi o tome u: odgovornost otpremnika, Pomorska enciklopedija, knj. 5, str. 640.

⁹ O špediterovom pravu retencije vidi bliže u: R. Zelenika, Međunarodna špedicija, Ekonomski fakultet, Rijeka, 1996., str. 387.-390.

¹⁰ Fuchs R, Pomorska špedicija, Zagreb, 1954., str. 8.

¹¹ Vidi o tome u: R. Zelenika, Međunarodna špedicija, Ekonomski fakultet, Rijeka, 1996., str. 76-77.

Zaključak

Conclusion

Ekonomski razvoj u svijetu te razvoj pomorske plovidbe utjecali su na jačanje uloge špeditera u organizaciji brzog i sigurnog otpremanja robe, odnosno njenog dovođenja na odredište, tako da danas njegova uloga u prometu postaje sve značajnija.

Pravni položaj špedicije u Hrvatskoj temelji se na tri osnovna pravna izvora, tj. na Zakonu o obveznim odnosima, Zakonu o vanjskotrgovinskom poslovanju i na Općim uvjetima poslovanja međunarodnih otpremnika Hrvatske.

Danas u Hrvatskoj djeluje veći broj špediterskih poduzeća koja su članovi Udruženja međunarodnih otpremnika Hrvatske i Međunarodnog saveza špediterskih udruženja (FIATA). Imajući u vidu njihovu organizaciju može se konstatirati da su osposobljeni za kvalitetno obavljanje svih špediterskih poslova.

Kad govorimo o vrstama špedicije, glavni kriteriji za podjelu odnosno utvrđivanje vrste špedicije su teritorij djelovanja i obilježje njihovog rada. Danas u svijetu špedicije djeluju unutar granice jedne države kao i u međunarodnom prometu. Ovisno o njihovom djelokrugu, dijele se na nacionalne i međunarodne špedicije. Prema obilježju njihovog rada poznajemo tri vrste špedicija, tj. a) lučku odnosno pomorsku koja se prvenstveno bavi otpremanjem robe morskim putem, b) kontinentalnu čiji je djelokrug rada organiziranje otpreme i dopreme robe kopnenim prijevoznim putovima i unutrašnjim vodama i c) graničnu, koja se pretežno bavi carinjenjem robe i drugim poslovima koji su u svezi s prelaskom robe preko državne granice odnosno carinske crte.

Imajući u vidu opseg svjetske trgovine koji se obavlja preko mora te činjenicu da se more smatra najjeftinijim prometnim putom, možemo zaključiti da lučka odnosno pomorska špedicija zauzima najznačajnije mjesto u međunarodnoj špediciji.

U cilju što bržeg razvoja špediterske djelatnosti te zaštite interesa samog špeditera, 1925. godine osnovan je Međunarodni savez udruženja špeditera sa sjedištem u Bernu. Udruženje posluje pod nazivom FIATA, a njegovi članovi su nacionalna udruženja špeditera. Hrvatska je 1993. godine primljena za redovitog člana tog saveza.

Literatura

References

- [1] I. Grabovac. Otpremnik kao poduzetnik mješovitog prijevoza stvari, Informator, 4037/1992.
- [2] V. Borčić, Pomorski agent, Pomorski fakultet, Rijeka, 1992.
- [3] S. Carić i dr., Saobraćajno pravo, Beograd, 1979.
- [4] V. Cerić, Međunarodna špedicija s naročitim osvrtom na pomorsku špediciju, Zadar, 1967.
- [5] J. Mađarić, Međunarodna špedicija, Zagreb, 1991.
- [6] A. Turina, Međunarodna špedicija, Rijeka, 1966.
- [7] R. Zelenika, Međunarodna špedicija, Rijeka 1996.
- [8] B. Jakaša, Plovidbeno pravo, Zagreb, 1979.
- [9] R. Zelenika, Špeditersko pravo, Rijeka, 1993.
- [10] Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine Republike Hrvatske, broj 53 od 1991.
- [11] Opći uvjeti poslovanja međunarodnih otpremnika Hrvatske, Glasnik Hrvatske gospodarske komore "Hrvatsko gospodarstvo", Zagreb, 1993.
- [12] Pomorska enciklopedija, Zagreb, 1981., knj. 5

Rukopis primljen: 15.6.2001.

